

УДК 630.4

БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА СЕЗОННИЙ РОЗВИТОК ДУБОВОГО ЗАБОЛОННИКА

Можаровський В. В., магістрант,

Андрєєва О. Ю., к.с-г.н., ЖНАЕУ, м. Житомир

Дубовий заболонник *Scolytus intricatus* (Ratzeburg) належить до родини Scolytidae ряду Coleoptera.

Яйця, личинок і лялечок дубового заболонника можна виявити під корою в зоні камбію. Імаго вилітають із місць розмноження в пошуках матеріалу для заселення або пагонів для додаткового живлення.

Оскільки мікроклімат окремих ділянок насаджень і навіть окремих ділянок стовбурів і крони відрізняється, терміни розвитку всіх стадій дубового заболонника дуже варіюють.

Після закінчення розвитку лялечок молоді жуки в сонячну погоду (при 20 °С) вилітають відразу після полудня, проте можуть затриматися в лялечковій колисочці під корою на декілька днів. Більшість жуків вилітають у другій половині травня і червні, коли цвітуть робінія і бузина.

За нашими дослідженнями, виліт жуків дубового заболонника відбувається починаючи від другої половини травня до кінця липня. Жуків виявляли протягом усього літа, до вересня.

Після вильоту імаго здійснювали додаткове живлення на гілочках, на стику приростів минулого й поточного років, вигризли молоду кору й заболонь молодих пагонів. Водночас додаткове живлення жуків дубового заболонника пагонами не є обов'язковим. Імаго після вильоту здатні до розмноження, якщо їх помістити безпосередньо на свіжо зрізані колоди або гілки.

Після живлення на пагонах жуки шукають місця для розмноження, зокрема гілки з тонкою й перехідною корою у кронах, а також дерева й гілки, що нещодавно зрубані або зламані, діаметром 1 – 7 см. За спекотної погоди, коли кора гілок пересихає, жуки заселяють ділянки стовбурів діаметром до 13 см. Поселення дубового заболонника були виявлені на відрізках стовбурів, які

були зрубані взимку або навесні, тоді як на живих деревах поселень цього виду під товстою корою не було виявлено.

Дубовий заболонник є моногамним видом. Самці або самки будують маточний хід. З обох боків у ньому розташовані комірочки, в яких самки відкладають яйця по одному. За нашими дослідженнями, довжина маточного ходу дубового заболонника на гілках і стовбурах становила 1,3 – 1,8 см. При високій щільності поселення маточні ходи розміщені в шаховому порядку, і стовбур може бути майже повністю окільцьований.

У життєздатному дереві маточні ходи розташовуються під кутом до судин, мають менші розміри, від них відходять не більше 2–3 личинкових ходів. На думку О. І. Мезенцева, розташування ходів під гострим кутом до судин є засобом запобігання потраплянню соку пораненого дерева в маточні ходи, і такі ходи є характерними для перших поселенців, які ослабляють дерево.

Самка відкладає яйця протягом двох тижнів, закриває вхід тілом і гине всередині ходу. Таким чином самка захищає потомство від проникнення ентомофагів і забезпечує постійний режим тепла й вологості. Маточні ходи розташовані перпендикулярно судинам заболони, що і є найбільш небезпечною дією дубового заболонника на стан дерев. Ширина маточного ходу становить до 3 мм, а у заболоні він заглиблюється до 2 мм.

У середньому в ході розташовано 25 – 40 яєць. Фактично самка відкладає яйця в порожнини перегризених судин по обидва боки маточного ходу. Таких порожнин більше, якщо хід спрямований поперек судин.

Яйця розвиваються протягом 10 – 14 днів.

Довжина тіла личинок старших віків становить 4 мм. Личинки починають живлення у стінках судин, ходи спрямовані вгору і вниз, а потім відхиляються і перетинають інші судини. Живлення личинок відбувається під корою, на межі із заболонню, іноді у верхніх шарах деревини. Ходи окремих личинок перших двох віків розташовані ізольовано, а потім зливаються. Довжина ходів сягає 6 – 15 см. Одна сім'я заболонників займає площу 1,5 – 2 дм².

Максимальна щільність поселення личинок становить 45 шт. /дм², маса личинок перед зимівлею сягає від 3 до 6 мг.

Личинки розвиваються у п'яти – шести віках, причому зимують у третьому – п'ятому віках.

Личинки перед зимівлею накопичують жирове тіло. Вони продовжують живлення навесні, в кінці березня-квітні. Це явище збігається з відновленням сокоруху в дерев, що приблизно відповідає датам стійкого переходу температури повітря через 5°C.

В усіх випадках зимівля й наступне лялькування личинок дубового заболонника відбувалося у корі, якщо її товщина перевищувала 4 мм, або у зовнішньому шарі заболоні, якщо кора тонша. Лялькування переважно відбувалося пізньою весною або раннім літом (від кінця квітня до початку червня) у комірках у корі або зовнішній ксилемі.

Стадія лялечки тривала близько 10 днів.

Таким чином, личинки дубового заболонника виявлялися протягом усього року. Активне живлення личинок відбувалося приблизно з початку квітня до кінця вересня, тобто у період року з температурою повітря понад 5°C. У зв'язку з нерівномірним прогріванням повітря на різних ділянках насаджень і поверхні стовбура на різній висоті та експозиції терміни відновлення розвитку личинок після зимівлі та його закінчення були подовжені.

Тому лялечки траплялися з кінця квітня до початку серпня, а імаго – з початку травня до кінця серпня. Відповідно до цього яйця дубового заболонника можна виявити починаючи з травня до початку вересня, а личинок, які з них вийшли, – з середини травня. У зв'язку з цим, наприкінці вегетаційного періоду віковий склад личинок не є однорідним, що й обумовлює неодноразову появу лялечок і імаго наступної весни.